

Nr 229.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående allmän arkitektävling rörande nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet; given Stockholms slott den 3 mars 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för kommunikationsdepartementet anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg följande:

Under punkten 216 i 1938 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående allmän arkitektävling rörande nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet, som kunde varda riksdagen förelagd, till Gymnastiska centralinstitutet: Allmän arkitekt-

tekttävling rörande nybyggnad för institutet beräkna för budgetåret 1938/39 ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Sedan denna fråga numera blivit färdigberedd, tillåter jag mig att ånyo anmäla densamma för Kungl. Maj:t.

I. Inledning.

Frågan om beredande av ändamålsenliga lokaler åt gymnastiska centralinstitutet har sedan länge varit under utredning. Institutets nuvarande byggnader äro belägna i Stockholm å en delvis kronan, delvis Stockholms stad tillhörig tomt av omkring 3 500 kvadratmeter inom kvarteret Fyrmörsaren i hörnet av Hamngatan och Beridarebangatan. De staden tillhöriga tomt-delarna omfatta 1 250 kvadratmeter. Byggnaderna, som uppförts i olika omgångar (senast år 1896), hava sedan lång tid tillbaka visat sig vara otillräckliga och mindre lämpliga för undervisningen vid institutet. Med idrottens upptagande bland institutets arbetsuppgifter har därjämte uppstått ett oavvisligt krav på öppna platser för idrottsövningar. Flera förslag till lösandet av institutets lokalfråga hava framlagts, men frågan har tills vidare fått vila, bland annat i avvaktan på institutets omorganisation. Efter statsmakternas beslut i organisationsfrågan år 1934, har lokalfrågan åter upptagits. Då de tidigare framlagda planerna på att för ändamålet disponera nuvarande krigsskolans lokaler inom Karlbergs slott övergivits, har man räknat med uppförande av helt nya lokaler åt institutet på härför lämpad plats. Då denna anläggning måste bliva av stor omfattning, har ett ingående utredningsarbete ansetts nödvändigt före byggnadsföretagets igångsättande.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (1937 års åttonde huvudtitel, punkt 215) anvisade riksdagen (riksdagens skrivelse nr 8, punkt 211) för budgetåret 1937/38 ett reservationsanslag av 5 000 kronor till utredning angående nybyggnad för institutet. Genom beslut den 4 juni 1937 ställdes anslaget till förfogande, varvid medgavs, att av anslaget högst 3 400 kronor finge användas till bestridande av kostnaderna för studieresor till med centralinstitutet jämförbara institut i utlandet.

I skrivelse den 8 februari 1938 har byggnadsstyrelsen avgivit preliminär utredning rörande förevarande byggnadsfråga och därvid inledningsvis anfört följande:

Med anledning av Kungl. Maj:ts ovanberörda medgivande hade ordföranden i institutets direktion, medicine doktorn E. Abramson, institutets förståndare, översten A. Johnsson och byggnadsrådet Hedqvist företagit en utrikes studieresa. Härvid hade samtliga deltagare i resan besökt vissa med centralinstitutet jämförbara institut i Kaunas, Warszawa, Bukarest, Budapest, Rom, Orvieto, Wien, Prag och Berlin, varjämte Johnsson besökt ett liknande institut i Ollerup i Danmark.

På grundval av den för centralinstitutet gällande organisationen samt vid nämnda studieresa vunna erfarenheter, vilka beträffande planläggning av det nya institutet varit av stor betydelse, hade av de i resan deltagande upprättats ett lokalprogram, vilket av direktionen för institutet godkänts och i huvudsak lagts till grund för upprättande av utredningsförslag till här avsedda anläggning.

Enligt detta program skulle för institutet erfordras en *administrationsbyggnad*, innehållande lokaler för föreståndare och kansli, en större och tre mindre föreläsningssalar, en avdelning för fysiologi och anatomi med laboratorier och föreläsningssal, bibliotek, museilokaler, elevmässa, mottagningsrum för läkare, bostäder m. m. Vidare erfordrades *tre byggnader för gymnastik*, varav två skulle innehålla två mindre gymnastiksalor med tillhörande omklädnadsrum och duschrum, avsedda dels för institutets egna elever och dels för skolbarn och allmänhet, och den tredje en större gymnastiksal, avsedd för större uppvisningar, tennisspel och inomhuslekar, jämte omklädnadsrum för skolbarn och allmänhet ävensom en fäktnings- och en brottningsal. Vidare skulle i anläggningen ingå *simhall* med tillhörande omklädnadsrum för elever, skolbarn och allmänhet samt en *idrotts-hall* för utövande av idrott under den kalla årstiden. Till anläggningen skulle dessutom höra vissa *lek- och träningsfält* i det fria, tennisplaner samt en *idrottsplats* av ungefärligen Stadionplanens storlek.

2. Val av plats för nybyggnaderna.

Byggnadsstyrelsen har i sin skrivelse framlagt fem alternativa förslag till förläggning av de nya byggnaderna för institutet. De sålunda föreslagna platserna syntes byggnadsstyrelsen som de enda, som kunde komma i fråga inom eller i närheten av Stockholm.

Till följd av det vida större utrymme, som numera ägnades åt undervisningen i fri idrott vid centralinstitutet, hade — påpekar ämbetsverket — behovet av tomtområde för institutet i allra högsta grad stegrats utöver vad som förutsattes vid uppgörande av tidigare förslag till nyanläggning för institutet. Detta förhållande hade givetvis den största betydelse vid valet av plats för institutet och bestämmandet av storleken av det område, som borde reserveras för ändamålet.

Sedan år 1908, då det byggnadsstyrelsen veterligt första nybyggnadsförslaget för centralinstitutet framlagts, vilket förslag avsåg en förläggning av institutet till ett av aktiebolaget Idrottsparken då disponerat område, ungefär på den plats där Stadion nu vore beläget, hade trakten invid denna idrottsanläggning ansetts såsom självklar för institutets nya förläggning. Såväl 1912 som 1918 års förslag förutsatte en förläggning av ett nytt institut till höjdplatån norr om Stadion mellan denna anläggning och Östermalms idrottsplats. Sistnämnda förslag låg till grund för 1925 års byggnadsakkunnigas uttalande rörande ordnandet av centralinstitutets lokalfråga, och de sakkunniga förordade, att nämnda höjdplatå bakom Stadion skulle reserveras för institutet eller den institution, som kunde komma att fortsätta dess verksamhet.

Då det även syns byggnadsstyrelsen av flera skäl naturligt och mest önskvärt, om en nyanläggning för centralinstitutet kunde förläggas till trakten

omkring Stadion, hade styrelsen till en början undersökt de nu föreliggande möjligheterna för en dylik förläggning.

Det hade emellertid därvid visat sig, att höjddatån ovanför Stadion icke skulle kunna rymma en anläggning av den storlek, som numera kräddes för institutet. Sålunda skulle, även om detta område strängt utnyttjades för de i programmet angivna byggnaderna, idrottshallen här icke kunna beredas plats. Vidare skulle tillräcklig mark för lek- och träningsplaner m. m. här icke stå till förfogande. Östermalms idrottsplats skulle visserligen till en början kunna utnyttjas för institutet såsom idrottsfält, och idrottshallen skulle i en framtid, då stadens arrende av nämnda idrottsplats utginge, kunna förläggas dit, varvid dock idrottsplatsen måste avsevärt beskäras. Men byggnadsstyrelsen funne sig i varje fall icke kunna tillstyrka en förläggning av institutet till nämnda höjddatå med hänsyn till att möjligheter till framtida utvidgningar överhuvudtaget här icke stode till buds.

De fem förstnämnda, av byggnadsstyrelsen angivna alternativa förläggningsplatserna äro följande:

Alternativ A:1 avsåge uppförande av nybyggnader för institutet å ett av arméstabens stall m. m. för närvarande disponerat område mellan Sturevägen i väster, Valhallavägen i söder och Svea artilleriregementes kasernområde i öster.

Inom detta område skulle rymmas alla i programmet upptagna byggnader utom idrottshallen, men av de i programmet angivna lek- och idrottsplanerna skulle endast den stora träningsplanen här kunna få plats. Här till komme, att mycket små möjligheter för framtida utvidgningar förefunnes.

Alternativ A:2 innebure ett kombinerat utnyttjande för centralinstitutet av i alternativ A:1 omnämnda plats och höjddatån norr om Stadion.

En dylik anordning skulle dock enligt byggnadsstyrelsens mening medföra en splittring av anläggningen på båda sidorna om en starkt trafikerad gata, vilket för institutets verksamhet kunde bliva till men och dessutom medföra svårigheter för ett ur stadsplanesynpunkt rationellt tillvaragande av intilliggande markområden.

Alternativ A:3 avsåge nybyggnader å ett norr om Östermalms idrottsplats mitt emot livregementets till häst kaserner beläget område.

Detta område, som vore tillräckligt stort för tillgodoseendet av institutets utrymmesbehov, begränsades av Sturevägen, Östermalms idrottsplats, Tennisstadion och Gasverksvägen. Området, som delvis vore bevuxet med vackert ekbestånd, inginge i den del av norra Djurgården, som i det av särskilt tillkallade sakkunniga den 15 maj 1917 avgivna betänkandet angående »Djurgårdens bevarande såsom park» avsåges att upplåtas till statsinstitutioner och liknande ändamål och som redan nu i stor utsträckning tagits i anspråk för sådana anläggningar såsom röda korsets sjukhus, tekniska högskolan, Sofiahemmet, allmänna barnbördshuset, Stadion och Östermalms idrottsplats. Ifrågavarande område syntes vara det för central-

institutets nya anläggning mest lämpliga, som över huvud stode att uppbringa. Här skulle erhållas tillräckligt utrymme såväl för alla erforderliga byggnader som uteplaner, varjämte synnerligen goda möjligheter för framtida utvidgningar förefunnos. Med hänsyn till områdets läge invid Östermalms idrottsplats skulle anläggandet av ett idrottsfält emellertid kunna ställas på framtiden. Med den form av spridd bebyggelse, som i utredningsförslaget principiellt vore tillämplig och som med hänsyn till institutets verksamhet torde vara mest ändamålsenlig, skulle anläggningen kunna på ett lämpligt sätt inpassas i områdets terrängförhållanden och vegetation m. m. Byggnadsstyrelsen funne det mycket önskvärt, om ifrågavarande område skulle kunna tagas i anspråk för gymnastiska centralinstitutet.

Alternativ B innebure förläggning av institutet till ett område å kronoegendomen Johanneshov inom Brännkyrka församling.

Det här avsedda området vore beläget å höjden strax söder om Skanstullsbron och upptoges för närvarande bland annat av Johanneshovs idrottsplats, vilken anläggning enligt vad styrelsen erfarit bekostats av kommunen och sålunda torde tillhöra denna, under det att själva marken tillhörde kronan. Ifrågavarande idrottsplats, som på grund av sitt mot norr oskyddade läge vore föga använd, skulle ingå i nyanläggningen för centralinstitutet och därvid utnyttjas såsom idrottsplats, medan marken söder om denna idrottsplats skulle tagas i anspråk för de för institutet erforderliga byggnaderna samt tränings- och lekfältet. Utrymme för framtida utvidgningar skulle möjligen kunna beredas söder om den väg, som begränsade området mot nämnda väderstreck. Bortsett från att ifrågavarande område läge mycket starkt utsatt för nordliga vindar, vilket för övningarna på idrottsplatsen och även för verksamheten vid institutet i övrigt måste bliva besvärande, vore området mindre lämpligt för ifrågavarande ändamål med hänsyn till att detsamma enligt den för ifrågavarande trakt projekterade nya stadsplanen komme att bliva omgiven av starkt trafikerade gator och en relativt hög bebyggelse med hyreshus.

Alternativ C slutligen avsåge uppförande av institutets nybyggnader vid Järvafältet.

Den s. k. Örs gård, som vore belägen inom Järvafältets sydostligaste del strax väster om Råstasjön, syntes ur många synpunkter vara lämplig för centralinstitutet. Visserligen vore platsen belägen på längre avstånd från staden än de tidigare berörda områdena, men syntes detta icke hava någon större praktisk betydelse med hänsyn till de nya vägförbindelser, som inom en nära framtid torde bliva genomförda. Även kommunikationerna med karolinska institutet komme att bliva goda, vilket förhållande kunde vara av betydelse med hänsyn till det samarbete mellan karolinska institutet och centralinstitutet, som kunde vara erforderligt. Vad beträffade avståndet till för undervisningen vid centralinstitutet erforderliga skolor framhölle byggnadsstyrelsen, att i de samhällen, som vore belägna i närheten av Ör, funnes ej mindre än fem folkskolor och två kommunala mellanskolor med ett sammanlagt elevantal av omkring 2 400. Dessutom projekterades dels en ny folkskola i Hagalund med ett sannolikt elevantal av omkring 600 och dels ett kommunalt gymnasium i Råsunda. Det antal å sammanlagt över 3 000 lärjungar, som sålunda skulle stå till förfogande, torde vara

fullt tillräckligt för utbildningen av gymnastiklärare vid institutet. Endast tillgången till gymnasieelever i omedelbar närhet torde, till dess nya skolor uppstått, bliva knapp. Avståndet till vissa läroverk i Stockholm torde dock icke kunna betecknas såsom alltför långt. Vad beträffade frågan om beredande av bostäder för centralinstitutets elever vid en förläggning till Örs gård, hade byggnadsstyrelsen skäl att förmoda, att denna fråga kunde lösas utan internatsystem, då goda möjligheter till rumsförhyrningar inom Råsunda och andra närbelägna samhällen torde förefinnas. Med hänsyn till storlek och tillgång till närbelägen övningsterräng vore här ifrågakomna förläggning mycket lämplig, vartill komme att den närbelägna Råstasjön, som enligt uppgift från Råsunda förstadsbolag komme att sättas i användbart skick, kunde användas för utövande av vatten- och issport.

Det område vid Örs gård, som ifrågasatts skola tagas i anspråk för centralinstitutet, utgjordes dels av ett högre ganska starkt kuperat område i söder samt en lägre liggande plan terräng i norr. Till den högre delen borde lämpligen förläggas administrationsbyggnaden, gymnastikbyggnaderna och badanläggningen ävensom tränings- och lekplatser, under det att idrottsplatsen med idrottshall och tennisplaner borde förläggas till den lägre terrängen.

I särskilda vid byggnadsstyrelsens skrivelse fogade utlåtanden hava chefen för armén, riksmarskalksämberet, djurgårdskommissionen och direktionen över gymnastiska centralinstitutet yttrat sig rörande de av byggnadsstyrelsen sålunda framlagda alternativa förslagen.

Chefen för armén avstyrker en förläggning av centralinstitutet till området mellan Svea artilleriregementes kasernområde och Sturevägen (alternativ A:1 och A:2), när det däri föreslagna området tills vidare vore erforderligt för militära ändamål. Likaså avstyrker arméchefen institutets förläggning enligt alternativ A:3 med hänsyn till att livregementet till häst för sina övningar vore i hög grad beroende av det ifrågasatta området och att även efter regementets eventuella utflyttning till Järvafältet sagda område syntes behöfligt såsom övningsplats. Beträffande alternativ C framhåller chefen för armén, att området vid Ör icke för närvarande vore avsett att tagas i anspråk vid garnisonens förläggning till Järvafältet. Det vore dock av viss betydelse ur övningssynpunkt, och denna betydelse komme att ökas i och med garnisonens utflyttning. Trots detta ville arméchefen icke motsätta sig områdets upplåtande för avsett ändamål, därest den militära »gymnastik- och idrottsskolan» bleve förlagd tillsammans med gymnastiska centralinstitutet på sätt han i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 januari 1938 angivit. Skulle en sådan samförläggning icke kunna komma till stånd, ansåge sig chefen för armén kunna tillstyrka den ifrågasatta förläggningen av centralinstitutet till Ör endast under förutsättning, att vederbörlig kompensation för markupplåtelsen utginge till armén.

Riksmarskalksämberet avstyrker upplåtelse av det i alternativ A:3 ifrågasatta området för institutets nybyggnad. Området omfattade en areal av omkring 18 har. av vilka omkring 12 inginge i de delar av kungl. Norra Djurgården, som jämlikt kontrakt mellan riksmarskalksämberet och arméförvaltningens fortifikationsdepartement för Hans Maj:t Konungens livstid upplåtits till militärt övningsfält. Västra delen av området, som utgjordes av lägenheten Gravsletten med en areal av omkring 6 har, vore jämlikt kontrakt av den 1 oktober 1929 tills vidare med ett års uppsägning upplåten

till Stockholms fältrittsklubb, att användas till galopp- och hinderbana dels av klubben och dels av den beridna personalen vid Stockholms garnison. Området vore sålunda redan i sin helhet disponerat, åtminstone för så lång tid som livregementets till häst kaserner förbleve på sin nuvarande plats. Skulle regementet framdeles bliva förflyttat till annan ort och fråga då uppstå om bebyggelse av området, torde det bliva nödvändigt att först uppgöra en fullständig plan för sådan bebyggelse. Området vore ur natursynpunkt delvis mycket värdefullt. Hänsyn torde också böra tagas till Östermalms idrottsplats och Tennisstadions eventuella behov av mark till framtida utvidgning.

Djurgårdskommissionen har å sin sida intet att erinra mot centralinstitutets förläggning till det ifrågasatta området å Johanneshov (alternativ B).

Centralinstitutets direktion ansåge tomten mitt emot livregementets till häst kaserner (alternativ A: 3) vara den avgjort lämpligaste för institutets framtida förläggning. I andra hand förordade direktionen området vid Örs gård (alternativ C).

Direktionen uppskattade storleken av nu erforderligt område till omkring 100 000 kvadratmeter, vartill komme utrymmen för framtida behov. Ur denna synpunkt kunde direktionen för sin del sålunda icke godtaga de i byggnadsstyrelsens skrivelse såsom alternativ A:1 och A:2 angivna områdena, vilka enligt från byggnadsstyrelsen inhämtade uppgifter omfattade 42 560, respektive 29 280 kvadratmeter. Därtill komme, att förstnämnda område icke torde kunna ställas till institutets förfogande, förrän Svea artilleriregemente förlagts till annat område. Då institutets behov av förbättrade lokaler och ökade utrymmen vore ytterst trängande, kunde direktionen redan av sistnämnda anledning svårigen tillstyrka detta förslag.

De tre återstående områdena, byggnadsstyrelsens alternativ A:3 (vid livregementet till häst), alternativ B (vid Johanneshov) och alternativ C (vid Ör), vore alla med avseende på områdets storlek fullt tillfredsställande för nuvarande behov. Vid valet mellan de tre sistnämnda områdena måste man sålunda överväga övriga betydelsefulla omständigheter.

Av stor vikt för undervisningen vid institutet vore, att i närheten av det för institutet avsedda området funnes tillräckliga utrymmen för terräng- och orienteringsövningar. I detta avseende kunde områdena enligt alternativen A:3 och C betecknas såsom i stort sett jämställda. Det område, som avsåges i alternativ B, låge däremot inom en tät och i stark utveckling varande bebyggelse och vore därför ur angiven synpunkt mindre lämpligt.

Beträffande avstånden till för undervisningen nödvändiga skolor vore dessa tre områden i huvudsak jämställda. Området enligt alternativ A:3 måste dock givas betydande företräde, emedan inom 2 kilometers avstånd funnes flera olika slag av skolor nämligen såväl folkskolor som högre allmänna läroverk, lyceum för flickor m. m. Inom samma avstånd funnes vid alternativ B blott folkskolor, realskola och mellanskola samt vid alternativ C folkskolor och kommunala mellanskolor. Därtill komme, att skolorna intill det område, som förutsatts i alternativ A:3, hade högre elevantal och flera bättre utrustade gymnastiksalor. Med hänsyn till att eleverna vid institutet vid sin undervisning i skolor måste handledas av väl utbildade lärare, vilka icke i erforderlig utsträckning torde finnas vid de i närheten av C belägna skolorna, måste B i detta avseende ställas framför C.

Enligt 1934 års omorganisationsbeslut ägde med avseende på undervisningen ett intimt samarbete rum mellan gymnastiska centralinstitutet och

karolinska institutet, ett samarbete, som inom överskådlig tid komme att behöva fortsätta, även om institutet erhöle en professur i kroppsövningarnas fysiologi och hygien. Av stor betydelse vore därför, att institutet komme att ligga icke alltför avlägset från karolinska institutets område vid Norrbacka. En förläggning till B krävde ovillkorligen ökade lokalutrymmen och förbättrad materiel för undervisningen i anatomi och hygien. Ur denna synpunkt måste därför ett betydande företräde givas åt områdena vid C och A: 3.

På grund av här anförda omständigheter ansåge direktionen, att bland de tre återstående av byggnadsstyrelsen föreslagna områdena A: 3 och C närmast borde komma i fråga. Då det gällde valet mellan dessa båda områdena ville direktionen erinra om vad ovan anförts beträffande för undervisningen nödvändiga skolor. En förläggning till C nödvändiggjorde bland annat en utökning av lärarkåren genom anställandet av särskilda väl utbildade lärare för att handleda eleverna vid deras undervisningsövningar med skolungdom. Detta förhållande måste tillmätas stor vikt. Därtill ville direktionen framhålla, att statsmakterna av flera skäl tidigare ansett ett läge i närheten av Stadion vara det lämpligaste och att området närmast norr om Stadion ännu vore reserverat för institutet. Det måste anses innebära ett icke obetydligt ideellt värde, att högskolan för fysisk fostran komme att ligga i nära anslutning till idrottens högberg. Genom sin belägenhet i närheten av redan befintliga eller planerade offentliga institutioner utmed Valhallavägen måste detta område även anses institutet värdigast. Med hänsyn till den erkända internationella ställning som den svenska gymnastiken intoge, vore det också av stor betydelse, att institutets byggnader erhöle en så tilltalande placering i stadsplanen som möjligt och ej onödigtvis förlades utanför stadens närmaste omgivningar.

Byggnadsstyrelsen har icke funnit de av riksmarskalksämberet och chefen för armén gentemot alternativet A: 3 anförda skälen vara av den betydelse, att de kunde anses vara ett absolut hinder för vederbörande områdes utnyttjande för centralinstitutets räkning. Vidare har styrelsen framhållit, att det vid en eventuell upplåtelse av Örs gård (alternativ C) till centralinstitutet icke torde möta några större svårigheter att, därest det skulle visa sig av behovet påkallat, bereda armén ersättning för detta område.

I likhet med institutets direktion har byggnadsstyrelsen funnit området norr om Östermalms idrottsplats (alternativ A: 3) vara den för ändamålet lämpligaste.

Därest emellertid, med hänsyn till vad riksmarskalksämberet och chefen för armén i frågan anför, nämnda område icke skulle kunna tagas i anspråk för centralinstitutet, funne sig byggnadsstyrelsen böra tillstyrka en förläggning av detsamma till området vid Örs gård (alternativ C).

Styrelsen finge i detta sammanhang framhålla, att det icke kunde anses lämpligt att ytterligare uppskjuta genomförandet av en lösning av centralinstitutets byggnadsfråga i avvaktan på att förstnämnda område framdeles möjligen skulle kunna tagas i anspråk för institutet. Institutets behov av nybyggnader vore nämligen synnerligen trängande, och det torde bliva nödvändigt att inom en snar framtid frigöra institutets nuvarande fastighet för andra statliga ändamål i samband med vissa nödvändiga stadsplaneregleringar inom nedre Norrmalm.

Lärarkollegiet vid gymnastiska centralinstitutet har i skrivelse till institutets direktion anfört bland annat följande:

Utbildningen av sjukgymnaster vore genom den senaste omorganisationen helt eller så gott som helt avkopplad från institutet och kunde därför, när det gällde institutets byggnadsfråga, lämnas ur räkningen. Även den militära instruktörskursen, som förut varit förlagd till institutet, hade vid den senaste omorganisationen lösbrutits därifrån. Man hade ansett det lämpligare att anknyta densamma till militär anstalt, varvid det framför allt framhållits som nödvändigt, att de militära eleverna måste få tillfälle att undervisa och leda militär trupp. Man kunde alltså även lämna denna kurs ur räkningen utom i fråga om det förhållandet, att den eventuellt skulle kunna begagna samma lokaler som institutet. Militära myndigheter hade framhållit, att detta kunde ske under den förutsättningen, att institutet förlades i omedelbar närhet av lämpligt militärt etablissement.

Målet för den friskgymnastiska utbildningen vid institutet vore och hade hittills alltid varit att utbilda lärare i gymnastik, lek och idrott för skolor av olika slag, vartill även räknats att tillgodose arméns behov av högre kvalificerade lärare i fysisk fostran. Denna institutets uppgift att utbilda lärare för skolor komme med all sannolikhet att bestå för framtiden, men därjämte torde institutet ej längre kunna undandraga sig att vara en högskola för hela den fysiska fostran i vårt land i stället för att som nu vara det för blott en del. Institutet måste ej endast vara en högskola för den fysiska fostran vid våra skolor, utan även för hela den väldiga frivilliga idrottsrörelsen, så att de elever, som ginge ut från institutet, kunde tillgodose den frivilliga idrottens behov av högre kvalificerade lärare och ledare. — Gymnastiska centralinstitutet måste alltså i sin blivande verksamhet, dels som nu söka kontakt med skolorna, dels, mer än vad nu skedde, med den frivilliga idrottsrörelsen.

Kontakten med skolorna. Denna vunnes genom undervisningsövningarna. Härvid vore att märka, att dessa i lika utsträckning måste gälla såväl läroverk, som mellanskolor och folkskolor. Vid en del — och en mindre del — av dessa övningar vore det önskligt, att barnen komme till institutet, vid de övriga finge institutets elever gå till skolorna. För att de förstnämnda övningarna skulle kunna ordnas, måste fordras, att åtminstone *en* skola med både pojkar och flickor låge inom 10 minuters gångväg från institutet. Elevernas undervisningsövningar utom institutet krävde tillgång till ett ganska stort antal gymnastiksalar inom cirka 2 000 meter med goda buss- eller spårvagnsförbindelser. Dessa övningar kunde ej liksom de förra utsträckas över en hel dag, då eleverna måste vara närvarande vid andra lektioner, utan måste koncentreras till vissa bestämda timmar, 2 à 3 per dag för varje kurs. Härför torde tillgång till minst 8 gymnastiksalar böra fordras. Då institutets egna lärare ej kunde medhinna att bestrida all denna undervisning utom institutet, måste som en ytterligare fordran uppställas, att undervisningen i gymnastik vid flertalet av dessa utom institutet belägna skolor handhades av fullt kompetenta, med institutets egna i utbildningshänseende ungefär jämställda lärare.

Kontakten med den frivilliga idrottsrörelsen. Om institutet skulle kunna bli även den frivilliga idrottens högskola, måste eleverna mer än vad hittills kunnat ske, leva sig in i denna rörelse och få en grundligare förberedelse för en blivande ledar- och lärarverksamhet där. Detta vunnes genom att

eleverna ej endast finge tillfälle att öfvervara och funktionera vid tävlingar av olika slag, utan även genom att de på den frivilliga rörelsens idrottsanläggningar finge deltaga i och studera framstående idrottsmäns dagliga träning. — Den elementära idrottsundervisningen finge de nämligen tillfälle att praktisera vid undervisningen i skolorna. — På idrottsplatserna komme de också i beröring med idrottstränare av olika slag och med idrottsledare. De behövde vänjas vid själva atmosfären där för att rätt kunna förstå och uträtta något inom denna stora rörelse. Detta kunde endast ske, om institutet förlades i omedelbar anslutning till stora, av våra mest framstående idrottsmän använda idrottsplatser av olika slag.

Som ett led i samarbetet med den frivilliga idrottsrörelsen borde vidare som en viktig synpunkt framhållas, att vissa av institutets lokaler och då främst den stora idrottshallen borde få disponeras för träning av Stockholms mera framstående idrottsmän. Detta försvårades genom en förläggning till en förort.

Övriga synpunkter att beakta.

Angående närheten till karolinska institutet. För framtiden torde behovet att förlägga någon del av elevernas undervisning till karolinska institutet bliva ganska ringa. För fysiologiundervisningen vore det avsett, att institutet finge en fullständig utrustning. Detsamma vore förhållandet med anatomien. Skulle behöfliga preparat för detta ämne ej kunna anskaffas, kunde likväl ifrågakomma, att denna undervisning helt eller delvis förlades till karolinska institutet, vilken omständighet emellertid knappast kunde tillmätas något större inflytande på förläggningsfrågan.

Angående behovet av »övningsterräng». Byggnadsstyrelsen syntes i sin utredning fästa mycken vikt vid att »övningsterräng» funnes i omedelbar anslutning till det blivande institutet. Med övningsterräng skulle då förstås terräng för övningar i skog och mark, såsom scoutövningar av olika slag. För dessa övningar, som i förhållande till övningar inomhus och på idrottsplatser förekomme ganska sällan, disponerades alltid en halv eller en hel dag, varför det betydde mycket litet, om en förflyttning till övningsterrängen skulle draga några minuter, då dessa ej komme att inkräkta på någon efterföljande lektion. Dessutom vore att märka, att orienteringsövningar vanligen borde försiggå i helt okänd terräng, vilket alltid förutsatte en något längre förflyttning.

Angående värdet av näralliggande sjöar för vatten- och issport. Byggnadsstyrelsen framhölle tillgång till en näralliggande sjö som en bestämd fördel för utövande av vatten- och issport. I fråga om *vattensport*, d. v. s. sim- och roddsport, finge endast framhållas, att institutets läsår omfattade de årstider, då utomhusbadning ej lämpligen kunde äga rum. Undervisning i rodd kunde ej komma att omfatta mer än några mycket få timmar, då institutets elever säkerligen finge större utbyte av att förflyttas till redan befintliga roddsportanläggningar vid Brunnsviken eller Djurgårdsbrunnsviken.

För utövande av *issport* vore en sjöbana ofta dyrare att underhålla än en landbana, hade mindre livslängd och om den, som väl måste bliva fallet, låge utanför institutets område, krävde den särskilda anordningar för bevakning och tillsyn. För issport vore det viktigare, att tillgång till en konstfrusen bana funnes inom rimligt avstånd.

Kollegiet överginge nu att i anslutning till det ovan anförda yttra sig över de av byggnadsstyrelsen framlagda alternativen.

I. Kontakt med skolorna.

Vid en förläggning enligt C. Någon skola inom 10 minuters gångväg finnes ej. Inom 2 000 meter kunde ej disponeras mer än 5 gymnastiksal, vartill i en framtid uppgivits komma ytterligare 2. De omgivande skolorna vore endast mellan- och folkskolor, läroverk saknades, men ett gymnasium skulle enligt byggnadsstyrelsens uppgift framdeles komma att upprättas i Råsunda. Fullt utbildade gymnastiklärare finnes endast i 2 skolor. — Skolorna vore av ensartad typ, gymnastiksalarna för få.

B. Samma anmärkningar som för C, men antalet gymnastiksal, vore här tillfredsställande.

A. Såväl en stor folkskola som ett stort läroverk finnes inom 5—7 minuters gångväg vid förläggning enligt 1 och 2; en förläggning enligt 3 ökade vägen med cirka 4 minuter. Inom 2 000 meter finnes minst 25 gymnastiksal och skolor av alla typer samt vid många av dessa skolor gymnastiklärare med fullständig gymnastiklärarutbildning.

Alternativ A vore alltså vida överlägset B och C, alternativ B något överlägset C.

II. Kontakten med den frivilliga idrottsrörelsen.

Vid B och C saknades fullständigt några till den frivilliga idrotten hörande tävlings- och träningsplatser i omedelbar anslutning till förläggningen. Ett stort fotbollsstadion finnes vid Råsunda, men detta kunde av lättförstådda skäl ej komma att giva eleverna mycket utbyte.

Vid en förläggning enligt A skulle institutet bliva omedelbart anslutet till Stockholms och Sveriges största och mest betydande idrottsområde. Det skulle komma att ligga intill Stadion, där de förnämsta tävlingarna hölles, Östermalms idrottsplats, där de förnämsta idrottsmännen tränade, Tennisstadion och slutligen Fiskartorpet med övnings- och hoppbackar för skidsport och med utmärkt terräng för scoutövningar på vår och höst. Detta vore en verklig idrottens stad, där gymnastiska centralinstitutet skulle bliva den naturliga högborgen.

Alternativ A vore alltså vida överlägset B och C. B och C uppfyllde ej på något sätt de uppställda fordringarna och kunde därför ej godtagas.

III. Övriga synpunkter.

Till karolinska institutet vore avståndet vid A och C lika, med raka, goda vägar. Vid B vore avståndet ungefär 1 mil. Enligt vad ovan anförts spelade emellertid detta ganska liten roll, liksom även övningsterrängen, endast förflyttningen dit ej krävde mer än cirka 10 minuter. För C torde vissa svårigheter ej kunna undgås, när det gällde disponerandet av terräng, då det gällde att inskjuta institutets övningar mellan de militära. Institutet komme väl antagligen vid en förläggning enligt C att betraktas som ett militärt förband och i fråga om förfogande av övningsterräng underställas militärbefälhavaren. — För B bleve avståndet till övningsterräng kanske väl stort. — För A finnes den yppersta övningsterräng så gott som omedelbart intill förläggningen.

Beträffande elevernas förläggning syntes B och C kräva internat, vilket däremot ej vore fallet vid A.

Alternativ A vore överlägset B och C. B och C vore ungefär likställda.

Då alternativ A vore överlägset enligt alla tre bedömningsgrunderna, finge kollegiet förorda detta förslag.

Vid val mellan alternativen A: 1, 2 och 3 ansåge kollegiet dessa i stort sett likvärdiga med någon övervikt för A: 1 på grund av de enligt detta alternativ något kortare avstånden till skolor.

En förläggning enligt A: 2 vore ett fullbordande av Stadion såsom dess skapare, arkitekten Torben Grut, ursprungligen tänkt sig. A: 2 torde likväl vara underlägset A: 1 och 3.

3. Detaljerna i nybyggnadsförslaget.

Byggnadsstyrelsen har i sin skrivelse lämnat en närmare redogörelse för det inom styrelsen upprättade utredningsförslaget till nyanläggning för centralinstitutet och har därvid anfört bland annat följande:

Ovannämnda utredningsförslag vore åskådliggjort å skrivelsen bilagda nio ritningar, vilka godkänts av direktionen för institutet.

Enligt detta förslag, som avsåge en anläggning, som i huvudsak skulle lämpa sig, för vilken av ovannämnda förläggningsplatser, som än komme att väljas, skulle *administrationsbyggnaden* omfatta en mindre och en större länga, som vore sammanbyggda med varandra och förlagda i samma längdriktning men i planled något förskjutna. Vinkelrätt mot den större längan vore en flygel ansluten. Den mindre längan, som utgjorde administrationsbyggnadens förbindelselänk med anläggningens övriga utrymmen, skulle uppföras i två våningar. Den större längan skulle omfatta tre våningar jämte souterrängvåning. Till bottenvåningen hade förlagts rum och omklädnadsrum med duschar för lärare och lärarinnor, bibliotek med läsesal, expedition, rum för bibliotekarie och bokförråd, läkarexpedition med mottagningsrum, laboratorium, vänt- och massagerum samt en vaktmästarbostad om två rum och kök. Våningen en trappa upp skulle innehålla sessionssal för direktionen, kollegiurum, rum och väntrum för föreståndaren, rum för sekreterare, kamrerare m. fl. samt arkiv. Vidare skulle till denna våning förläggas institutionens för fysiologi forskningsavdelning, omfattande ett allmänt forskningslaboratorium, ett kemiskt laboratorium, tre enskilda forskningslaboratorier, samt vågrum, mörkrum, rum för gasanalys och förråd. I invändig förbindelse med denna avdelning genom byggnadens reservtrappa skulle den fysiologiska institutionen och lokaler för anatomiundervisningen förläggas till våningen två trappor upp. Den för dessa gemensamma hörsalen, rymmande 80 personer, skulle stå i direkt förbindelse med förberedelserum och anatomisalen. I övrigt skulle våningen två trappor upp innehålla två större studielaboratorier, ett mindre kemilaboratorium, två rum för expeditionsföreståndaren, ett mottagnings- och expeditionsrum, rum för lärare i anatomi och psykologi och två rum för biträdande lärare ävensom läsrum, amanuensrum och förrådsrum. Souterrängvåningen skulle upptagas av diverse förråds- och materialrum samt en djuravdelning. I den till administrationsbyggnadens huvudlänga anslutna flygelbyggnaden skulle inrymmas tre mindre föreläsningssalar samt en hörsal, rymmande 250 personer.

Enligt utredningsförslaget skulle uppföras två *flygelbyggnader*, vardera rymmande två mindre gymnastiksalor med ett invändigt mått av $13 \times 27 \times 6,5$ meter ävensom redskaps- och lärarrum, omklädnadsrum, dusch m. m.

Till en i förslaget angiven *tredje flygel* hade förlagts en större gymnastik- och lekhall med invändiga mått av $18 \times 40 \times 8$ meter. I gymnastikhallens

plan låge två större redskapsrum, och på salens ena långsida vore anordnad en läktare för 400 åskådare. Under gymnastikhallen hade förlagts en fäkt-sal med en storlek av $14 \times 30 \times 4$ meter och en brottnings-sal av en storlek av 100 kvadratmeter jämte tillhörande materialrum. I denna våning låge dessutom två omklädnadsrum och två lärarrum. Beträffande nämnda byggnad framhölle byggnadsstyrelsen emellertid, att direktionen förklarar, att den stora gymnastikhallen till en början icke behövde komma till utförande, och hade därför kostnaderna för denna hall med tillhörande omklädnads- och lärarrum icke medtagits i kostnaderna för anläggningen, sådan densamma utformats i det föreliggande utredningsförslaget.

Samtliga *gymnastikflyglar* stode enligt förslaget i inre förbindelse med administrationsbyggnadens entréutrymmen genom en smal, en våning hög förbindelsegång. Från denna nåddes även de i förslaget ingående sim- och sporthallarna.

Simhallsbyggnaden innehölle omklädnadsrum för lärare, elever, skolbarn och allmänhet. Till varje omklädnadsrum hörde tvättrum och badstu. Simhallen innehölle en bassäng för barn (12×6 meter) och en för vuxna (25×12 meter). Den senare hade givits tillräckligt djup för simhopp intill 5 meters höjd. Det hade övervägts, huruvida anläggningen skulle kunna givas mindre omfång än nu föreslagits. För att någon mera betydande ekonomisk fördel därigenom skulle vinnas, borde anläggningen helst förläggas till en lägre souterrängvåning och bassängerna göras avsevärt mindre. Med hänsyn emellertid till att simundervisning i vårt klimat ej kunde under skolterminerna försiggå utomhus och att för ett rätt bedrivande av undervisningen relativt stor vattenyta och rumshöjd borde förefinnas, hade såväl direktionen som byggnadsstyrelsen stannat inför den föreslagna storleken. Denna vore dock avsevärt mindre än vid de moderna anstalter av centralinstitutets typ, som varit föremål för studium under ovannämnda resa till utlandet, och gällde detta även institutioner i länder, där långt större tillfällen till utomhusbad förefunnes än här. Förlades centralinstitutets nybyggnad till Stockholm, kunde ett uppskjutande av badanläggningens utförande möjligen tagas under övervägande. Placerades institutet däremot vid Ör eller på motsvarande avstånd från staden, torde det vara ofrånkomligt att redan från början i samband med anläggningen i övrigt utföra en badanläggning av den projekterade storleken.

Sporthallen hade enligt utredningsförslaget en golvyta av 30×80 meter och en invändig höjd av omkring 15 meter. Till denna hall hörde dels ett rum för redskap, dels en så kallad torrhopps-sal, ovanför vilka utrymmen hade anordnats en mindre läktare. Hallen vore avsedd att uppföras i en enkel konstruktion och givas en för idrott lämpad lägre uppvärmningsgrad än andra lokaler. Även beträffande denna hall gällde vad ovan nämnts om simhallen, nämligen att den med hänsyn till vårt klimat, hade en stor uppgift att fylla i idrottsundervisningen och att den vore projekterad till avsevärt mindre mått än motsvarande hallar vid utländska institut. Vare sig gymnastiska centralinstitutet komme att förläggas inom eller utanför Stockholm ansåge byggnadsstyrelsen hallen vara erforderlig för institutets verksamhet.

En i programmet begärd lokal för undervisning och övning i folkdans m. m. vore även placerad intill ovannämnda förbindelsegång. Att en särskild lokal vore erforderlig därför vore beroende på att den borde ha en golvbeläggning, som vore speciellt lämpad för ändamålet.

4. Byggnadskostnader m. m.

Kostnaderna för genomförandet av den sålunda skisserade anläggningen hava av byggnadsstyrelsen beräknats till belopp, som framgå av nedanstående uppställning.

Administrationsbyggnaden	kronor	1 050 000	
4 gymnastiksalar (2 flyglar)	»	675 000	
Brottnings-, dans- och fäktlokaler	»	325 000	
Förbindelseleder	»	125 000	
Bostäder för vaktmästare och maskinist	»	50 000	
Värmecentral	»	100 000	
Yttre ledningsarbeten	»	50 000	
Tränings-, lek- och tennisplaner	»	175 000	
Vägar, planeringar och stängsel	»	75 000	kronor 2 625 000
Bad- och simhall	kronor	700 000	
Idrottshall	»	600 000	
Yttre ledningsarbeten	»	25 000	
Vägar och planeringar	»	50 000	kronor 1 375 000
			Summa kronor 4 000 000.

De sålunda angivna kostnaderna å sammanlagt 4 000 000 kronor avsåge en förläggning av centralinstitutet till ovannämnda område norr om Östermalms idrottsplats framför livregementets till häst kasernetablissemnet (alternativ A: 3) och förutsatte att, förutom den större gymnastiksalen, den i programmet ingående idrottsplatsen ställdes på framtiden. Därest centralinstitutet skulle förläggas till Örs gård tillkomme, utöver ovan angivna kostnader, dels 250 000 kronor för idrottsplatsens anordnande, dels ock 300 000 kronor för framdragande av erforderliga ledningar och vägar ävensom för planering och stängsel, varför den totala kostnaden i detta fall skulle uppgå till omkring 4 550 000 kronor. Den i kostnadsberäkningen gjorda uppdelningen av kostnaderna i två huvudposter å 2 625 000 kronor och 1 375 000 kronor skulle vid en förläggning till Örs gård bliva 2 825 000 kronor och 1 725 000 kronor.

Till här ovan angivna kostnader borde läggas ett belopp av förslagsvis 70 000 kronor för konstnärlig utsmyckning.

I och för jämförelse har byggnadsstyrelsen framhållit, att gymnastiska centralinstitutets nuvarande fastighet vore i statens allmänna fastighetsfond upptagen till ett sammanlagt värde av 2 000 000 kronor och att det år 1918 upprättade förslaget till nyanläggning för institutet vid sistnämnda tidpunkt var kostnadsberäknat till 6 125 000 kronor. Med nuvarande priser skulle sistnämnda förslag nu betinga en 25 procent högre kostnad eller omkring 8 000 000 kronor.

Ifrågavarande anläggning vore av den art och den storlek, att det syntes styrelsen önskvärt, att utarbetandet av ett definitivt förslag till densamma

borde föregås av en allmän tävling bland svenska arkitekter. Byggnadsstyrelsen hade för avsikt att, sedan frågan om institutets förläggning blivit avgjord, underställa Kungl. Maj:ts prövning ett närmare utarbetat program för en dylik tävling. De med tävlingen förenade kostnaderna och kostnaderna för utarbetande av förslag, som skulle underställas statsmakterna för beslut, hade av styrelsen beräknats till 40 000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställde byggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1938 års riksdag att för anordnande av en allmän arkitekttävling för upprättande av förslag till en nyanläggning för gymnastiska centralinstitutet m. m. för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 40 000 kronor.

Vid anmälan i 1937 års åttonde huvudtitel av frågan om anvisande av anslag till en utredning angående nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet erinrade jag, att det redan länge varit ett trängande önskemål att bereda ändamålsenliga lokaler åt centralinstitutet. Lokalfrågan syntes, anförde jag, böra med det snaraste tagas upp till avgörande, och jag tillstyrkte därför förslaget om anvisande av anslag för innevarande budgetår för omförmälda utredning, vilket anslag också sedermera anvisades av riksdagen. **Departementschefen.**

Innan jag ingår på ett bedömande av den utredning, som med anlitan av berörda anslag verkstälts, vill jag ytterligare framhålla önskvärdheten av att den föreliggande frågan om anskaffande av nya lokaler för vårt lands centrala utbildningsanstalt för gymnastik och idrott bringas till ett snabbt avgörande. Det första förslaget till nybyggnader för institutet framlades för 30 år sedan, och institutets lokalförhållanden, som då befunnos mindre tillfredsställande, hava sedan dess ingalunda förbättrats. De nuvarande ålderstigna byggnaderna, som i sanitärt hänseende och ur utrymmessynpunkt äro mycket bristfälliga, äro illa lämpade för en högskolemässig gymnastikundervisning och icke alls rustade för den utbildning i lek och idrott, som efter 1934 års omorganisation av institutet bör intaga en framträdande plats i den vid institutet meddelade undervisningen. Från byggnadsstyrelsen har jag under hand inhämtat, att de nuvarande byggnaderna innehålla 22 270 kubikmeter. Golvytan omfattar tillhoppa 3 274 kvadratmeter. Till jämförelse må nämnas, att de för centralinstitutet planerade byggnaderna beräknas komma att innehålla 108 200 kubikmeter och bereda en golvyta av 12 630 kvadratmeter.

Om alltså den allmänna beskaffenheten av centralinstitutets lokaler gör det till ett angeläget önskemål, att de arbeten för anskaffande av nya lokaler, som inletts genom 1937 års riksdags beslut om anvisande av medel för ändamålet, utan dröjsmål fullföljas, synes också den pågående stadsplaneringsregleringen inom det område, där de nuvarande byggnaderna äro belägna,

inom en nära framtid nödvändiggöra en förflyttning av institutet till annan plats.

Såsom byggnadsstyrelsens framställning ger vid handen, gäller det nu närmast att underställa riksdagen frågan om anordnande av en allmän tävling bland svenska arkitekter rörade förslagsritningar för de tillärnade nybyggnaderna. Då erfarenheten ådagalagt lämpligheten ur arkitektoniska och praktiskt-ekonomiska synpunkter av sådana tävlingar, när det gäller byggnader av större omfattning eller av mera speciell beskaffenhet, anser jag mig böra tillstyrka förslaget, att en sådan tävling anordnas.

Byggnadsstyrelsens framställning innefattar dels vissa förslag i fråga om nyanläggningens allmänna utformning, dels ock förslag beträffande byggnadernas förläggning.

Bedömandet av den förstnämnda frågan synes mig icke bereda några väsentligare svårigheter. Utformandet av själva byggnadsprogrammet har skett under hänsynstagande till rön, som inhämtats vid besök vid likartade institutioner i utlandet. Det förefaller mig visserligen, som om byggnadsprogrammet, under intryck från länder, där kraven på standarden hos anläggningar av denna art på grund av särskilda omständigheter drivits i höjden, erhållit ganska betydande mått. Möjligheterna att vidtaga inskränkningar i avseende å anläggningens omfattning och beskaffenhet, utan eftersättande av dess ändamålsenlighet, böra därför under frågans fortsatta behandling icke lämnas obeaktade. Av byggnadsstyrelsens framställning inhämtas emellertid, att kostnadsramen är väsentligt mycket snävare än fallet varit i fråga om de motsvarande förslag, som vid ärendets tidigare behandling framställdes.

Däremot bereder, såsom av redogörelsen i det föregående inhämtas, bedömandet av frågan om nybyggnadernas förläggning betydande svårigheter. Då det tävlingsprogram, som skall ligga till grund för arkitekttävlingen, självfallet måste utgå från vissa lokala förutsättningar, låter det sig icke göra att uppskjuta ett ställningstagande till förläggningsfrågan till en senare tidpunkt.

Gymnastiska centralinstitutet, vars främsta uppgift är att utbilda gymnastik- och idrottslärare för våra skolor, bör erhålla en sådan förläggning, att övningsskolavdelningar av tillfredsställande kvalitet i fråga om såväl lokaler som utrustning och lärarkrafter bekvämt stå till förfogande. Vidare bör institutet för utbildningen i lek och idrott hava tillgång till för detta ändamål lämpade övningsplatser. Det är också av vikt, att centralinstitutet så förläggas, att högskolan kan bedriva sin verksamhet i kontakt med den frivilliga verksamheten för fysisk fostran i vårt land. Detta är betydelsefullt bland annat med tanke på berörda professor i rörelsefysiologi, som under sådana förhållanden kan få god tillgång till material för forskningar i fråga om kroppsovningarnas fysiologi och hygien. Som en huvudsynpunkt vid bedömandet av frågan om institutets förläggning framstår också, att

kostnaderna nedbringas så långt detta låter sig göra, utan att institutets värde som centralanstalt för utbildning i gymnastik och idrott förminskas. Utgår man från att nybyggnadsföretaget måste medföra nyanläggning av idrotts- och övningsplatser, springa kostnaderna i höjden. Kunna däremot för institutets räkning utnyttjas redan befintliga idrottsanläggningar, är det möjligt att föra byggnadsfrågan i hamn för väsentligt lägre kostnader.

Det är huvudsakligen från dessa utgångspunkter, som de föreliggande förslagen till institutets förläggning enligt min mening måste bedömas. Enligt det föregående har byggnadsstyrelsen verkställt en uttömmande inventering av de möjligheter i detta hänseende, som nu förefinnas i Stockholm och i dess närmaste omgivningar. Då det synes mig önskvärt, att landets enda lärarutbildningsanstalt för fysisk fostran även i fortsättningen förlägges till huvudstaden, som för studier och utbildning på förevarande område torde erbjuda de bästa förutsättningarna, anser jag mig kunna acceptera den utgångspunkt för lokalinventeringen, som ligger däri, att styrelsen utgått från att institutet bör förläggas till Stockholm eller dess omnejd.

Ur alla de synpunkter, som ovan berörts, skulle en tillfredsställande förläggning av centralinstitutet erhållas genom bifall till *alternativet A: 3*, innebärande institutets förläggning norr om Östermalms idrottsplats mitt emot livregementets till häst kaserner. Läroanstalter av olika slag skulle finnas relativt lätt tillgängliga, och i närheten ligga två stora idrottsanläggningar, Östermalms idrottsplats och Stadion. Området är beläget ej långt från lämplig övningsterräng, och dess allmänna karaktär passar väl för institutets ändamål. Med hänsyn till militära ändamål, för vilka området förklarats behöfligt, har det emellertid ansetts icke låta sig göra att reservera området för institutet. På grund härav kan den blivande arkitekttävlingen icke inriktas på en förläggning av institutet till berörda område.

En förläggning av institutet enligt *alternativ C* till Örs gård å Järnafältet kan ur vissa synpunkter te sig såsom ett ganska tilltalande uppslag. Det tomtområde, som angivits kunna ställas till förfogande, är avsevärt, utvidgningsmöjligheterna synas tryggade och den omgivande terrängen är lämplig. Detta omdöme förutsätter dock, att försvarsväsendets behov icke i framtiden påkalla inskränkningar i området eller sådana förändringar i den omgivande terrängen, att olägenheter uppstå för centralinstitutet. Med hänsyn härtill torde det icke nu kunna med bestämdhet förutsägas, huruvida en förläggning till denna plats kommer att i framtiden vara till fördel för institutet. Detta alternativ är icke mindre än 550 000 kronor dyrare än något av de andra, på grund av att idrottsplats måste anordnas, ledningar framdragas, långa sträckor och vägar anläggas. Visserligen är det tänkbart, att på denna plats kostnaderna skulle kunna nedbringas därigenom, att vissa anläggningar kunde utnyttjas gemensamt för den civila och den militära gymnastik- och idrottsutbildningen och kostnaderna för dessa anläggningar under sådana förhållanden delas mellan institutet och försvarsväsendet. Emellertid före-

ligger ingen utredning, om och i vad mån försvarsväsendet har behov av en idrottsplats med ifrågakarande belägenhet eller över huvud taget rörande planerna på en militär gymnastik- och idrottsskolas anordning. Med hänsyn till centralinstitutets behov förefaller det mig sannolikt, att, om ett sådant sambruk skulle komma till stånd, det kunde uppstå mycket stora svårigheter att friktionsfritt tillgodose de anspråk på anläggningarna, som från ömse sidor skulle komma att ställas. Den omständighet, som emellertid enligt min mening får tillmätas avgörande betydelse vid bedömandet av detta alternativ, är den dåliga tillgången på närbelägna övningsavdelningar vid skolor. Inom räckhåll finnes intet allmänt läroverk, och de skolor av annan art, som finnas tillgängliga — kommunal mellanskola och folkskolor — synes icke vara tillräckliga eller lämpliga för institutets behov. Elevernas förflyttningar mellan institutet och vederbörande skolor skulle på grund härav bliva mycket tidsödande och försvåra en ändamålsenlig planläggning av arbetet vid institutet. Givetvis kommer skolväsendet i Solna kommun att undergå utveckling, men i vilken riktning denna kommer att gå, kan icke nu bedömas. Att vid prövningen av föreliggande fråga bortse från eller till sin betydelse reducera sistberörda förhållanden under hänvisning till en oviss framtid finner jag icke försvarligt. Jag finner mig av nu anförda skäl icke kunna tillstyrka, att det fortsatta utredningsarbetet inriktas på en förläggning av institutet till Örs gård å Järvafältet.

Alternativ B, vilket innebär institutets förläggande till kronoegendomen Johanneshov inom Brännkyrka församling, synes mig föga tilltalande. Området är olämpligt beläget bland annat med hänsyn till de ofördelaktiga vindförhållandena. Visserligen vore det måhända möjligt att inbespara anläggningskostnaderna för en idrottsplats, genom att Johanneshovs idrottsplats skulle kunna tänkas efter överenskommelse bliva tagen i anspråk för institutets räkning. Inom en nära framtid kommer emellertid området av allt att döma att vara centrum för en omfattande bostadsbebyggelse, och de nackdelar, som härigenom uppkomma för institutets del, synes mig avgörande vid ett ställningstagande till detta alternativ, vilket därför av mig avstyrkes.

Alternativ A: 1, innebärande en förläggning av institutet till ett område mellan Sturevägen, Valhallavägen och Svea artilleriregemente, är ur flera synpunkter fördelaktigt, även om området utan utvidgning icke bereder utrymme för alla de projekterade anläggningarna. En förläggning av institutet till denna plats har emellertid mött motstånd från de militära myndigheterna, som avstyrkt detta alternativ, emedan området åtminstone tills vidare vore erforderligt för militära ändamål. Med hänsyn härtill är jag förhindrad att förorda institutets förläggning till denna plats. Av samma skäl måste jag också under nuvarande förhållanden avstyrka *alternativet A: 2*, innebärande ett kombinerat utnyttjande av nyssnämnda plats och höjdpaltån nordost om Stadion.

Jag har alltså efter den närmare prövning, jag ägnat byggnadsstyrelsens förslag, icke funnit mig kunna tillstyrka något av de fem alternativa förläggningsförslag, som av byggnadsstyrelsen satts i fråga.

Efter ingående överväganden har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att institutets förläggningsfråga likväl bör kunna lösas på ett i det stora hela tillfredsställande sätt, genom att för ändamålet tages i anspråk den berörda *höjdplatån nordost om Stadion* mellan denna anläggning och Östermalms idrottsplats samt allmänna barnbördshuset.

Detta område har redan reserverats för ändamålet. I detta hänseende må erinras, att 1924 års sakkunniga för utredning angående gymnastiska centralinstitutets verksamhet och därmed sammanhängande frågor i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet den 14 mars 1925 anhöllo om vidtagande av åtgärder för att berörda område måtte reserveras såsom blivande tomt för institutet. I anledning av denna framställning hördes riksmarskalks-ämbetet, som i skrivelse den 19 maj 1925 meddelade, att ämbetet samma dag anmodat intendenten för Djurgården att iakttaga, att området i fråga skulle tills vidare reserveras för eventuellt framtida upplåtande som byggnadsplats för centralinstitutet.

Ett förläggande av institutet till denna plats innebär alltså ett fullföljande av en redan uppgjord plan, som fortfarande är av den aktuella innebörd, att den kan realiserats som en för framtiden bestående lösning av institutets byggnadsfråga. Platsen i fråga uppfyller alla de förutsättningar, som enligt vad jag i det föregående anfört böra gälla i fråga om institutets förläggning. Närliggande delar av staden erbjuda god tillgång på skolor av olika slag, och förhållandena i detta hänseende torde komma att inom en snar framtid ytterligare förbättras. I övningsskolehänseende erbjuder alltså detta alternativ lika stora fördelar som alternativ A: 1—3. På ömse sidor om området ligga Stadion och Östermalms idrottsplats, den sistnämnda skild från området allenast genom en smal, föga trafikerad väg och Stadion i dess omedelbara grannskap. Så beläget, kan institutet upprätthålla den nära kontakt med den fria idrottsliga verksamheten, som i det föregående framstälts såsom ett önskemål. I detta avseende överträffar förevarande alternativ de övriga alternativen. I fråga om tillgången till fri övningsterräng vid en förläggning till nu förevarande plats hänvisar jag till vad institutets lärarkollegium anfört i sitt förut återgivna yttrande.

Som ett skäl emot en lösning av byggnadsfrågan efter dessa riktlinjer har angivits, att området i fråga icke skulle kunna bereda tillräckligt utrymme för institutets räkning. Härvid synes man dock hava förbisett, att institutet som nämnts på båda sidor kommer att omgivas av förstklassiga idrottsanläggningar, av vilka institutet kan få begagna sig för sin verksamhet.

Vad först beträffar Östermalms idrottsplats, inhämtas av handlingarna i ärendet, att denna idrottsplats med undantag för vissa delar, vilka för bestämd tid upplåtits till aktiebolaget Tennisstadion, av Kungl. Djurgårdens

förvaltning upplåtits på arrende till Sveriges centralförening för idrottens främjande för en tid av sammanlagt 40 år från och med den 1 april 1929 till och med den 31 mars 1969. Enligt arrendebestämmelserna är centralföreningen, om för allmänt behov större eller mindre del av det upplåtna området skulle erfordras, skyldig att efter minst sex månaders förut skedd uppsägning avträda lägenheten eller erforderlig del därav utan rätt till annan ersättning än för å avträdd del befintlig byggnad, värderad på visst, i bestämmelserna angivet sätt. Härav framgår, att det allmänna är oförhindrat att utnyttja området för gymnastiska centralinstitutet, exempelvis för uppförande av den idrottshall, som icke torde kunna beredas utrymme å höjdplatån nordost om Stadion. Denna idrottshall kan, enligt vad jag inhämtat, för en relativt begränsad kostnad förenas med höjdplatån genom en enkel viadukt över den väg, som enligt vad nyss sagts skiljer höjdplatån från Östermalms idrottsplats.

Vad Stadion beträffar böra hinder icke heller möta att för institutets räkning i mån av behov utnyttja denna staten tillhöriga anläggning, varvid jag självfallet förutsätter, att banorna och anläggningen i övrigt hållas i fullgott skick och användas på sådant sätt, att de även i fortsättningen kunna i samma utsträckning som eljest begagnas för tävlingsidrott. På detta sätt skulle Stadionanläggningen kunna komma till nytta för den fysiska fostran i vida högre grad än nu är fallet. Det bör anmärkas, att arbetet vid centralinstitutet är förlagt till sådana tider, att några intressekollisioner med den frivilliga idrottens tävlingar icke behöva uppstå.

Institutets byggnader böra alltså enligt min mening förläggas till omförmälda höjdplatå utom idrottshallen, som förlägges till Östermalms idrottsplats, vilken medelst en viadukt förbindes med höjdplatån. För institutets räkning utnyttjas Östermalms idrottsplats i övrigt — för närvarande tills vidare utan annan förändring av nu gällande arrendeupplåtelse än som betingas av idrottshallens förläggande till idrottsplatsen — ävensom Stadion. Detta förslag innebär, förutom de fördelar, som i det föregående framhållits, den påtagliga vinsten, att för institutet icke behöva anläggas särskilda idrottsplatser, utan att för detta ändamål kunna utnyttjas redan befintliga, högklassiga sådana anläggningar. Skulle det vid frågans fortsatta behandling visa sig fördelaktigare att placera idrottshallen, vars tillkomst är en angelägen sak, på annat närliggande område, som för ändamålet kan komma att stå till förfogande, har jag intet att erinra häremot. Möjligheten av en sådan lösning bör beaktas vid arkitekttävlingen.

Mot förslaget kan invändas, att gymnastiska centralinstitutet kommer att ligga långt från karolinska institutet, dit för närvarande elevernas undervisning i anatomi och fysiologi är förlagd. Intet av de förutberörda alternativen kan emellertid i detta hänseende anses vara nämnvärt fördelaktigare.

Vad beträffar institutets utvidgningsmöjligheter, därest det förlägges till nu

ifrågavarande plats, vill jag betona, att institutets behov synas mig för överskådlig tid bliva väl tillgodosedda, om byggnadsförslaget i stort sett genomföres enligt byggnadsstyrelsens program, vilket kan ske på nämnda plats. Det är visserligen riktigt att vid uppgörande av byggnadsförslag planera med hänsyn till framtiden, men även härutinnan är det nödvändigt att iakttaga en viss begränsning. I den mån några som helst hållpunkter saknas för bedömande av ett framtida utvidgningsbehov, är man hänvisad till lösa antaganden eller rena gissningar, som icke synas mig böra tillmätas något inflytande på frågans avgörande.

På grund av den läggning, byggnadsstyrelsens föreliggande förslag erhållit, har det alternativ, som nu av mig förordats, icke varit föremål för vederbörande myndigheters särskilda bedömande. På grund härav anmodade jag direktionen över gymnastiska centralinstitutet i skrivelse den 1 mars 1938 att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande, huruvida direktionen ansåge sig kunna förorda, att centralinstitutet förlades till omförmälda höjdplatå under förutsättning, att såväl Östermalms idrottsplats som Stadion finge, i den mån så lämpligen kunde ske, av institutet begagnas för den vid institutet bedrivna undervisningen. Med anledning härav har direktionen i utlåtande den 2 mars 1938 anfört, att direktionen, under förutsättning att institutet erhöle bestämd rätt att i nödig utsträckning begagna såväl berörda idrottsplats som Stadion, ville tillstyrka en förläggning av institutet till nämnda höjdplatå. I en framtid syntes dock Östermalms idrottsplats böra helt upplåtas åt institutet. Direktionen förutsatte dessutom, att tomten finge minst den utsträckning, som framginge av byggnadsstyrelsens skrivelse till direktionen den 22 januari 1938. Direktionen ville därjämte framhålla angelägenheten av att åtgärder i god tid vidtoges för att möjliggöra framtida utvidgning samt för att förhindra inestängande bebyggelse.

Riksmarskalksämberet har vidare i utlåtande den 3 mars 1938 tillstyrkt, att ifrågavarande område upplåtes till nybyggnad för centralinstitutet med en av djurgårdsintendenten föreslagen inskränkning av innebörd, att uppfartsvägen från Planterhagsvägen till allmänna barnbördshuset bibehålles oförändrad och sålunda får bilda gräns för området i nordost. I övrigt har ämberet förklarat sig förutsätta, att djurgårdsförvaltningen, i likhet med vad tidigare vid liknande tillfällen varit fallet, gottgöres för genom upplåtelsen mistade arrendeinkomster.

Mot vad av direktionen, respektive riksmarskalksämberet sålunda yttrats, har jag inlet att i huvudsak erinra. Den beskärning av tomtområdet, som nödvändiggöres vid ett bibehållande av berörda uppfartsväg till barnbördshuset, synes kunna ske utan olägenhet för centralinstitutet.

Jag förordar således, att den arkitektävling rörande förslagsritningar till nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet, till vilken anslag nu bör äskas av riksdagen, skall avse institutets förläggande till omförmälda höjdplatå nordost om Stadion och i övrigt huvudsakligen grunda sig på den av bygg-

nadsstyrelsen föreslagna byggnadsplanen. Innan medel ställas till förfogande för tävlingen, torde ärendet, i vad det avser ifrågavarande områdes ianspråktagande för centralinstitutets nybyggnad, få underställas Hans Maj:t Konungens prövning.

Kostnaderna för ett realiserande av det av mig förordade alternativet torde kunna hållas inom det av byggnadsstyrelsen angivna beloppet av 4 000 000 kronor.

Ståndpunkt torde icke behöva i detta sammanhang fattas till frågan om sättet för utnyttjande av den tomt, varpå centralinstitutets byggnader nu äro belägna och som, i den mån den icke tillhör staden eller behöver tagas i anspråk för stadsplaneregleringen, kan disponeras för andra statliga ändamål eller försäljas.

Det anslag till anordnande av arkitekttävlingen, som för nästa budgetår bör anvisas, synes mig kunna begränsas från av byggnadsstyrelsen äskade 40 000 kronor till 35 000 kronor, vilket belopp lämpligen bör anvisas i form av reservationsanslag.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,
att till *Gymnastiska centralinstitutet: Allmän arkitekttävling rörande nybyggnad för institutet* för budgetåret 1938/39 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 35 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Tunberg.